

Om Senecas skrift: Om Vrede

"Om vrede"(1) indeholder en detaljeret beskrivelse af sindet, og de psykologiske mekanismer mennesket er underlagt. I Rom, i hans tid, var vrede en udbredt foreteelse, da selvtaget og hævn var en selvfølgelig handling. Eftersom det var i modstrid med Stoicismens etik, var det Seneca magtpåliggende, at argumentere for dets tåbelighed.

"Om mildhed" er skrevet til den unge Nero, som skal overtage kejserriget. Det er Senecas erinde at vise ham det ideale billede af en mild kejser, i håbet om at Nero vil indse at man kommer længst med mildhed. Kejseren er statens sjæl, og er en slave af sin position. Og misbruger han sin magt imod naturens orden, vil hans egne grusomheder blive vendt mod ham selv.

"Om sindsro" er et skrift hvor Seneca anbefaler, at man erobrer sig selv/bliver sig selv, før man går ud, og investerer for meget umage i den ydre verden. Denne selvindsigt befrier mennesket på to fronter: Overfor affekterne og overfor den ydre verdens omskiftelighed (fortuna).

Vrede som psykologisk fænomen

Det der interesserer Seneca, er om vrede er vilkårlig eller uvilkårlig, forstået som spørgsmålet: om mennesket er underlagt affekterne, eller om mennesket har beføjelser til at påvirke hændelsesforløbet, selvom man er påvirket af en affekt. Stoicismen inddrager viljen som et betydeligt bevidsthedselement. Om dette siger Seneca:

(Om vreden) ... "blusser op uden nogen viljesakt, eller om viljen først må give sit samtykke, det er spørgsmålet."(2)

Seneca beskriver viljens rolle i sindet hos et menneske, som er påvirket af en affekt således:

..."Efter vor opfattelse vover vreden sig ikke frem uden viljens tilslutning, thi at få en forestilling om at være blevet forurettet og lyst til at hævne det og at forene begge dele (...) kan ikke skyldes en vilkårlig tilskyndelse."(3)

Det er viljen der forener "tanken om det upassende i krænkelsen ... (med det) ... passende i at hævne den"(4)

Begrebet tilslutning(5), som optræder i andet citat ovenfor, spiller en vigtig rolle i Stoicismens psykologi, og hænger sammen med at holde sig "på den rigtige vej" på følgende måde:

Erkendelsens grundlag er sanseindtryk (phantasia), som strømmer fra den daglige oplevelse af verden(6). Sjælen eksperimenterer dagligt med at tilslutte (synkatathesis) sig nogen af disse primære sanseindtryk(gør erfaringer). Logos kan så gribe (katalpsis) ud efter nogle af disse tilslutninger, og holde fast i dem, hvilket muliggør at de kan blive genstand for fornuftigt/videnskabelig erkendelse, som igen danner grundlag for egentlig viden (epistm) og eksperimentel praksis i videste forstand (videnskabelig el. dagligdags).

Begrebet pathos dækker det, at komme på afveje i forhold til progressionen mod den guddommelige natur og fornuft.

Man er besat af pathos, så længe man har lavet de forkerte tilslutninger, og den Stoiske visdoms formål er at hjælpe den enkelte, med at lave de rigtige tilslutninger med hensyn til den guddommelige progression. Værdibegrebet indenfor Stoicismen hænger sammen med dette. Dvs. det der har værdi for den enkelte, er det der bringer personen længere i processen, og da alle er på forskellige udviklingsniveauer, er det forskellige ting der har værdi for den enkelte, selvom målet for alle er det samme. Forvirring og rastløshed skyldes mangel på ægte indsigt, og man taber det ægte mål af syne.(7)

Med hensyn til vrede, så opstår den på baggrund af:

"... det første stik i sjælen må regnes, som forestillingen om en krænkelse giver os."(8)

Altså nogle primærimpulser som er uvilkårlige. Mennesket bliver udsat for disse primærimpulser, men det kan aldrig blive en undskyldning for ens handlinger, da det er viljen der laver syntesen mellem primærimpulser og handlinger.

En sindsbevægelse, forårsaget af en primærimpuls, er ikke vrede:

"vrede er først det, der sætter sig ud over fornuften og river den med sig"(9)

Det indrømmes, at disse primærimpulser er koblet til forestillinger om en dertil hørende handling. F.eks. er forestillingen om begået uret koblet til hævn, men selve handlingen, hævn, kan ikke undskylde sig, man skal ville hævne, og ens personlige frihed er altså at man kan vælge at hævne eller lade være.

Stoicismens syn på mennesket er at det er et fornuftsvæsen, og at det kun i starten af livet er et driftsvæsen.

"(Om mennesket)... hos hvilke fornuft træder i stedet for instinkt".

"... da mennesket dog blandt alle dyr er ene om at fatte, for alene at kunne efterligne, universet og guddommen".(10)

I menneskets progression mod den guddommelige fornuft (Logos), er det meningen at det skal gå fra at være et driftsvæsen, til at være et fornuftsvæsen, og fra at være egoistisk, til at være dydig. Det, der holder gang i denne teleologiske udvikling, er at det enkelte menneskes opfattelse af hvad der har værdi for det, er ting/handlinger der gavner ens progression. I den ideelle tilstand falder egoisme og altruisme sammen. Man er blevet en enhed med sin omverden,(11) og skelner ikke mellem egne behov og andres; man har tilegnet sig sin omverden, og føler omsorg for denne med samme intensitet som for sig selv. Det er på denne baggrund at fænomenet vrede bliver vurderet. Hvis vrede fører mennesket ind på rette vej, har det værdi for mennesket, hvis det ikke gør, er det værdiløst. Hvis vrede direkte forhindrer mennesket i at finde og følge vejen, er det skadeligt(Pathos).

Noter:

1. L. Annaeus Seneca, "Om vrede. Om mildhed. Om sindsro" oversat af Villy Sørensen. Haslev, 1999.
2. "Om vrede..." s. 20.
3. "Om vrede..." s. 20.
4. "Om vrede..." s. 20.
5. "Om vrede..." s. 21 n; s. 22, l. 10; s. 40 Øverst (ø.): At skænke sin tiltro til forestillinger = Tilslutning.
6. "Om vrede..." fra s. 20 n til s. 21 ø.
7. "Om vrede..." s. 120 m. - 122 n.
8. "Om vrede..." s. 21 ø.
9. "Om vrede..." s. 22 m.
10. Begge citater er fra "Om vrede..." s. 34 m-n.
11. "Om vrede..." s. 49 ø.

<http://www.morten.munchow.net/idehistorie-filer/seneca.html>